

ZABEZPIECZENIE PRZECIWPYŁOWE KOPALNI	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-89
	Zabezpieczenie przed wybuchem pyłu węglowego	0426-03
	Oznaczanie zawartości części niepalnych w pyle kopalnianym	
		Grupa katalogowa 0107

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy jest oznaczanie zawartości części niepalnych trwałych oraz wody przemijającej w pyle kopalnianym dla wykorzystania ich przy ocenie zabezpieczenia pyłu przed wybuchem.

1.2. Określenia

1.2.1. pył kopalniany — pył powstały podczas eksploatacji złoża węgla kamiennego oraz w trakcie przeróbki węgla wraz z dodatkiem substancji zabezpieczających przed wybuchem.

1.2.2. substancje zabezpieczające pył kopalniany przed wybuchem — części niepalne trwałe oraz woda (wilgoć) przemijająca.

1.2.3. części niepalne trwałe — części niepalne stałe wraz z wodą zawartą w powietrznosuchym stanie pyłu.

1.2.4. części niepalne stałe — pozostałość po spaleniu pyłu kopalnianego w temperaturze $480 \pm 10^\circ\text{C}$.

1.2.5. woda krystalizacyjna — woda chemicznie związana z minerałem uwalniana w temperaturze charakterystycznej dla danego minerału, np. dla gipsu $160 \div 165^\circ\text{C}$.

1.2.6. strefy zabezpieczające przed wybuchem pyłu — odcinki wyrobisk górniczych odpowiadające wymaganiom przepisów jako bezpieczne pod względem powstania i przenoszenia się wybuchu pyłu.

1.2.7. Pozostałe określenia — wg PN-79/G-04510 i PN-80/G-04511.

2. POBIERANIE PRÓBEK

2.1. Pobieranie próbek metodą pasową należy wykonać w wyznaczonych 3-5 miejscach badanej 200-metrowej strefy zabezpieczającej. Miejsca te powinny być oddalone od siebie o $30 \div 50$ m, licząc wzdłuż osi wyrobiska, poczynając od początku strefy zabezpieczającej w odległości nie mniejszej niż 10 m. W przypadku gdy strefa zabezpieczająca jest dłuższa niż 200 m, to strefę poza 200-metrowym odcinkiem przyprzodkowym należy podzielić na odcinki o długości nie większej niż 500 m, w których miejsca pobranych próbek mogą być oddalone od siebie o nie więcej niż 100 m. Analogiczne

odległości mogą być stosowane w wyrobiskach, w których obowiązuje utrzymanie 50% części niepalnych stałych. W strefach zabezpieczających stacje transformatorowe wysokiego napięcia, miejsca pobranych próbek należy wyznaczać w odległości 5 m od początku i końca strefy oraz w miejscu zabudowy transformatora. W miejscach zabudowy muf kalowych wysokiego napięcia, miejsca pobierania próbek należy wyznaczać w odległości 2 m od początku i końca strefy. Pobieranie pyłu kopalnianego należy wykonać przez zbieranie (zmiatanie) pyłu z całego obwodu wyrobiska (strop, ociosy, spąg) w pasie o szerokości 20 cm. W przypadku znacznego zróżnicowania pod względem zawartości wody osiadłego pyłu na spągu i na ociosach, należy osobno zbierać pył ze spągu i osobno z ociosów wraz ze stropem. Pył należy zbierać również z obudowy oraz z konstrukcji urządzeń odstawczych, będących w wyznaczonym pasie zbierania pyłu. Zebrany pył z 3-5 pasów należy przesiać przez sito o wymiarach oczek 3 mm na płótno lniane o wymiarach co najmniej $0,5 \times 0,5$ m, a uzyskany przesiew wymieszać i pobrać z niego próbkę do pojemnika hermetycznego.

2.2. Pobieranie próbek metodą punktową należy wykonać wg 2.2 z tym, że pył zbiera się z małej powierzchni koła o średnicy 0,2 m w przekroju wyrobiska. Pył ze spągu należy zbierać w odległości 0,5 m od ociosów i w środku wyrobiska. Pył z dwu ociosów należy zbierać na wysokości 0,5 m od spągu, w połowie wysokości wyrobiska oraz na poziomie $\frac{2}{3}$ wysokości wyrobiska. Metodę tę stosuje się w wyrobiskach mokrych i wilgotnych.

2.3. Pobieranie próbek w pomieszczeniach przeróbki węgla należy wykonać przez zbieranie (zmiatanie) pyłu z powierzchni $0,5 \div 1,0$ m². Miejsca pobierania próbek należy rozlokować tak, aby obrazowały średni stan osiadłego pyłu w pomieszczeniu.

W pomieszczeniach o powierzchni do 100 m² należy pobrać próbki z 3 miejsc, w pomieszczeniach o powierzchni $100 \div 500$ m² — z 4 miejsc, a w pomieszczeniach o powierzchni przekraczającej 500 m² — po 1 próbce na każde 100 m². Próbki pyłu należy pobierać z podłogi, podestów, konstrukcji i urządzeń w liczbie

Zgłoszona przez Główny Instytut Górnictwa
Ustanowiona przez Dyrektora Generalnego WWK dnia 30 marca 1989 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 października 1989 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 4/1989, poz. 8)

proporcjonalnej do wielkości powierzchni pomieszczenia.

2.4. Inne metody pobierania próbek. W przypadku niemożności lub znacznego utrudnienia pobierania próbek wg wyżej podanych metod, dopuszcza się pobieranie próbek inną metodą, którą należy uzgodnić z Ośrodkiem Naukowo-Badawczym do spraw Bezpieczeństwa Górniczego KD BARBARA GIG. Ponadto należy podać krótki opis metody w protokole badań.

2.5. Opis próbki. Każdą pobraną próbkę należy opisać, podając następujące dane:

- numer próbki,
- miejsce pobrania próbki i przekrój wyrobiska lub powierzchnię, z której została pobrana,
- liczbę pasów, z których pobrano próbkę,
- liczbę pojemników pyłu, z których pobrano próbkę,
- datę i nazwisko osoby pobierającej próbkę.

3. OZNACZANIE ZAWARTOŚCI CZĘŚCI NIEPALNYCH TRWAŁYCH

3.1. Rodzaje metod. Stosuje się jedną z dwu następujących metod oznaczania zawartości części niepalnych stałych w pyłe kopalnianym:

- a) metoda spalania,
- b) metoda radiometryczna.

3.2. Zakres stosowania metod. Metodę spalania jako podstawową stosuje się przy oznaczaniu dowolnej zawartości części niepalnych stałych w pyłe kopalnianym.

Metodę radiometryczną stosuje się do szybkiego oznaczania zawartości części niepalnych stałych dla próbek pyłu w stanie sypkim o zawartości części niepalnych stałych przekraczającej 50% masy próbki. Metoda ta służy do wykonywania oznaczania również bezpośrednio w wyrobiskach górniczych z zadowalającą dokładnością $\pm 3\%$.

3.3. Oznaczanie zawartości części niepalnych stałych metodą spalania oraz wilgoci stanu powietrznosuchego pyłu

3.3.1. Zasada metody polega na wysuszeniu oraz spaleniu w ustalonych warunkach odważek odpowiednio pobranej i przygotowanej próbki pyłu kopalnianego oraz wyznaczeniu na tej podstawie procentowego udziału części pozostałej po spaleniu próbki i wody (wilgoci) zawartej w powietrznosuchym stanie pyłu.

3.3.2. Urządzenia i przyrządy

- a) Piec mufłowy elektryczny z termoregulatorem zapewniającym utrzymanie temperatury $480 \pm 10^\circ\text{C}$.
- b) Suszarka elektryczna z regulowaną temperaturą w zakresie $40 \div 170^\circ\text{C}$, mająca urządzenie do wymiany powietrza,
- c) Sita o wielkościach oczek: 1,0; 0,2 i 0,075 mm,
- d) Taca z nierdzewnego materiału o powierzchni dna nie mniejszej niż 100 cm^2 .
- e) Kruszarka lub młódko służący do rozdrabniania pyłu kopalnianego do wielkości ziarn poniżej 0,2 mm.

f) Naczynka wagowe porcelanowe lub kwarcowe z prostokątnym dnem o wysokości $10 \div 15 \text{ mm}$.

g) Eksykator.

3.3.3. Przygotowanie próbki do badań. Próbkę pyłu kopalnianego pobranego wg rozdz. 2 należy przygotować do badań jednym z dwu sposobów zależnie od stopnia zawilgocenia pyłu:

a) Jeśli próbka pyłu jest w stanie sypkim, to bezpośrednio po jej wydobyciu z pojemnika hermetycznego należy przesiać przez sito wg 3.3.2c) o wielkości oczek 1,0 mm na tacę wg 3.3.2d).

Przesiew należy zważyć, a pozostałość na sicie odrzucić. Przesiew podzielić na dwie porcje, z których jedną przeznaczyć do niezwłocznego oznaczania zawartości wody (wilgoci) przemijającej, a z porcji przeznaczonej do oznaczania zawartości części niepalnych trwałych o masie około 100 g pobrać uśrednioną próbkę o masie około 20 g, rozdrobnić ją na kruszarce lub w młódku wg 3.3.2e) i przesiać w całości przez sito o wielkości oczek 0,2 mm. Przesiew pozostawić w pomieszczeniu na czas do ustalenia się masy.

b) Jeżeli próbka pyłu wykazuje duże zawilgocenie, np. pył tworzy papkę, to bezpośrednio po wydobyciu z pojemnika hermetycznego na tacę (bez przesiewania) podzielić go na dwie porcje, z których jedną należy przeznaczyć do niezwłocznego oznaczania zawartości wody (wilgoci) przemijającej, a drugą na tacy, przeznaczoną do oznaczania zawartości części niepalnych, wstawić do suszarki wg 3.3.2b) w temperaturze $40 \pm 2^\circ\text{C}$, na czas niezbędny do uzyskania stanu sypkiego próbki. Tak podsuszoną próbkę przesiać przez sito o wielkości oczek 1,0 mm. Pozostałość na sicie odrzucić, a przesiew pozostawić w pomieszczeniu na tacy do ustalenia się masy. Wysuszoną próbkę do stanu powietrznosuchego zważyć, a następnie przesiać przez sito o wielkości oczek 0,075 mm i zważyć przesiew. Pozostałość na sicie rozdrobnić na kruszarce lub w młódku do ziarnistości poniżej 0,2 mm i połączyć z przesiewem.

3.3.4. Wykonanie oznaczania zawartości części niepalnych trwałych

3.3.4.1. Wykonanie oznaczania zawartości części niepalnych stałych. Z analitycznej próbki pyłu kopalnianego, przygotowanej wg 3.3.3, pobrać do wysuszonego i zważonego naczynka wg 3.3.2f) porcję o masie $1 \div 3 \text{ g}$ oraz zważyć ją wraz z naczynkiem z dokładnością 0,0002 g, a następnie wstawić do pieca mufłowego wg 3.3.2a) nie ogrzanego, umieszczając naczynko w strefie właściwego żarzenia. Piec mufłowy należy ogrzewać tak, aby po $30 \pm 5 \text{ min}$ osiągnął temperaturę $480 \pm 10^\circ\text{C}$. W tej temperaturze należy spalać próbkę przez 210 min. Po spaleniu, naczynko z pozostałością należy wyjąć z pieca mufłowego i pozostawić na powietrzu przez 5 min, a następnie wstawić do eksykatora wg 3.3.1g). Ostudzone naczynko z pozostałością po spaleniu zważyć z dokładnością 0,0002 g.

3.3.4.2. Wykonanie oznaczania zawartości wody (wilgoci) stanu powietrznosuchego (W_h) pyłu przeprowadzić metodą suszarkową wg PN-80/G-04511 p. 2.2.1 z tym, że jeśli badana próbka pyłu kopalnianego została pobrana z miejsca opylanego pyłem minerału mającego

wodę krystalizacyjną, to suszenie należy prowadzić w temperaturze podwyższonej, charakterystycznej dla danego minerału, przy której następuje uwolnienie wody krystalizacyjnej.

3.3.5. Obliczanie wyniku oznaczania. Zawartość części niepalnych trwałych (n^a), wyrażoną w procentach w odniesieniu do stanu powietrzno suchego pyłu kopalnianego, należy obliczyć ze wzoru

$$n^a = \frac{m_3 - m_1}{m_2 - m_1} \cdot 100 + W_h$$

w którym:

- m_1 — masa wysuszonego naczynka, g,
- m_2 — masa naczynka z odważką pyłu, g,
- m_3 — masa naczynka z pozostałością po spaleniu, g,
- W_h — zawartość wody (wilgoci) w powietrzno suchym stanie pyłu, %.

Przeliczenie wyników na inny stan próbki należy wykonać wg PN-79/G-04510.

3.3.6. Dopuszczalne różnice pomiędzy wynikami oznaczeń nie powinny przekraczać wielkości podanych w tabelicy.

Zawartość części niepalnych trwałych, %	Dopuszczalna różnica między wynikami n^a , %
do 40	0,4
40 ÷ 60	0,6
60 ÷ 80	0,8
ponad 80	1,0

3.3.7. Wynik końcowy oznaczania. Za wynik końcowy oznaczania należy przyjąć średnią arytmetyczną wyników dwu równoległych oznaczeń wykonanych wg 3.3.4, obliczonych wg 3.3.5 zgodnych z wymaganiami wg 3.3.6.

Jeśli różnica między wynikami dwu równoległych oznaczeń przekracza wartości podane w tabelicy, należy przeprowadzić trzecie oznaczenie. Za wynik końcowy należy przyjąć w tym przypadku średnią arytmetyczną dwu najbliższych wyników mieszczących się w przedziałach dopuszczalnych. Jeśli trzeci wynik oznaczania nie znajduje się w zakresie dopuszczalnych różnic w stosunku do żadnego z dwu wyników poprzednich oznaczeń, to za wynik końcowy należy przyjąć średnią arytmetyczną wyników trzech oznaczeń.

Obliczanie wyników należy prowadzić do drugiego miejsca dziesiętnego i zaokrąglić do pierwszego miejsca dziesiętnego.

3.4. Oznaczanie zawartości części niepalnych stałych metodą radiometryczną

3.4.1. Zasada metody polega na wykorzystaniu różnicy intensywności wstecznego rozpraszania promienio-

wania beta izotopu strontu Sr-90 dla substancji węglowej i dla substancji mineralnej.

3.4.2. Przyrząd radiometryczny zdolny do oznaczania zawartości części niepalnych stałych w pyłe kopalnianym z dokładnością nie mniejszą niż 3%, np. typu Inflabań PC, przenośny zasilany bateryjnie lub typu Inflabar L, stacjonarny zasilany z sieci.

3.4.3. Przygotowanie przyrządu do badań. Wskazania przyrządu radiometrycznego należy wyskalować na podstawie wyników oznaczania części niepalnych stałych uzyskane metodą spalania na próbkach pyłu pobranych z tego samego pokładu. Badanie pyłu kopalnianego pochodzącego z innego pokładu wymaga ponownego wyskalowania przyrządu radiometrycznego.

Skalowanie przyrządu należy przeprowadzić wg instrukcji obsługi przyrządu.

3.4.4. Pobieranie i przygotowanie próbek do badań. Pobraną próbkę wg 2.1 należy opisać wg 2.5, a następnie przesiać przez sito wg 3.3.2c) o wielkości oczek 1,0 mm.

3.4.5. Wykonanie oznaczania zawartości części niepalnych stałych należy przeprowadzić wg instrukcji obsługi przyrządu.

3.4.6. Wynik końcowy oznaczania. Za wynik końcowy oznaczania należy przyjąć średnią arytmetyczną dwu oznaczeń przeprowadzonych na próbkach pyłu pobranego z tego samego miejsca, przy czym różnica wyników dwu oznaczeń nie może przekraczać 3%. Jeżeli różnica wyników dwu oznaczeń przekracza dopuszczalną wielkość, należy wykonać trzecie oznaczenie i za wynik końcowy przyjąć średnią arytmetyczną trzech oznaczeń.

4. OZNACZANIE ZAWARTOŚCI WODY PRZEMIJAJĄCEJ

Oznaczanie zawartości wody przemijającej przeprowadzić wg PN-80/G-04511 rozdz. 2.1.

5. PROTOKÓŁ BADAŃ

Protokół badań lub zapis w książce badań powinien zawierać co najmniej następujące dane:

- a) datę pobrania próbki,
- b) numer i miejsce pobrania próbki,
- c) metodę pobrania próbki (w przypadku pobrania próbki metodą nie ujętą w normie należy podać opis tej metody),
- d) metodę oznaczania zawartości części niepalnych stałych,
- e) zawartość części niepalnych trwałych w pyłe kopalnianym,
- f) zawartość wody (wilgoci) przemijającej w pyłe kopalnianym.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. **Instytucja opracowująca normę** — Główny Instytut Górnictwa.
2. **Normy związane**
PN-79/G-04510 Paliwa stałe. Symbole i współczynniki przeliczeniowe
PN-80/G-04511 Paliwa stałe. Oznaczanie zawartości wilgoci
3. **Autorzy projektu normy** — dr Kazimierz Lebecki, dr inż. Józef Marcol, dr inż. Zofia Piskorska-Kalisz, mgr Marian Smyk,
- dr Jan Śliż, inż. Bolesław Wrona — Główny Instytut Górnictwa.
4. **Uzgodnienie z Wyższym Urzędem Górnictwem.** Treść merytoryczna projektu normy została uzgodniona z Wyższym Urzędem Górnictwem pismem z dnia 5 grudnia 1988 r. znak: E/ZN-041/180/88.